

SOOMAALIYA 2016 WARBIXINTA CAALAMIGA AH EE XORIYADA DIINTA

Warbixin Kooban

Dastuurka Federaalka ee Ku Meel Gaarka ah (DFK) waxa uu siiyaa shaqsiyaadka xaqqa ay u leeyihiin in ay ku dhaqmaan diintooda, waxa uuna ka dhigayaa Islaamka diinta dalka, waxa uu mamnuucayaa fidinta diin kale oo aan aheyn diinta Islaamka, waxa uuna ogolaanayaa in dhamaan sharciyadu in ay racaan mabaadiida guud ee Islaamka. Dowlada federaalku ma ay awoodin in ay ka dhaqangalisno DFK meel ka baxsan Muqdisho, meelaha kale ee dalku waa ay ka baxsanaayeen gacan ku heeynteeda. Dowlada federaalka iyo maamul goboleedyada ku meel gaarka ah, oo ay ku jiraan Somaliland, Puntland, Maamulka ku meel gaarka ah ee Jubaland (MKJ), Maamulka ku meel gaarka ah ee Koofur Galbeed (MKKG), iyo maamulka ku meel gaarka ah ee Galmudug (MKG), waxa ay ku xukumayeen dagaanadooda iyagoo u maraya shaciyada degaanka ah. Dastuurka Somaliland iyo Puntland waxa ay ku dhigayaa in Islaamku yahay diinta dalka, waxa ayna ka mamnuucaan in dadka muslimiinta ah in ay qaataan diin kale, waxa ayna reebayaan in la fidiyo diin kale oo aan aheyn tan Islaamka, waxa ayna waajib ka dhigayaan in dhamaan sharuucdu ay waafaqaan mabaadi'ida guud ee shareecada.

Kooxda argaaxisada ah ee al-Shabaab waxa ay dileen, naafeeyeen ama ay qashqashaadeen shaqsiyaad lagu tuhmay in ay ka baxeen Islaamka ama kuwa ku guul dareystay in ay raacaan awaamiirta diineed ee kooxda. Intii lagu jiray sanadka al-Shabaab waxa ay masuul ka ahayd dilka dad rayid ah, Saraakiil dowladeed, xubnaha baarlamaanka, xoogga dalka Soomaaliyeed iyo boliiska, iyo ciidamo ka socda wadamada u soo dira ciidamada Howlgalka Midawga Afrika ee Somaliya (AMISOM). 26kii Oktoobar dagaalyahano taageersan ISIS ayaa qabsaday tuulo xeebeed yar oo ku taal Puntland waxa ayna uga dhawaaqeen ku dhaqanka shareecada ilaa ay ciidamada amaanka ee Puntland ay ka saareen iyaga horaantii bisha Diseember.

Waxaa jira cadaadis bulsho oo xoog leh oo ah in la qaato dhaqanka Islaamka Sunniga ah. In laga baxo Islaamka lana qaato diin kale waa mid aan bulshadu ogolaan karin degaanaada oo dhan. Kuwa lagu tuhmay in ay diin kale qaateen waxaa qashqashaad u geystay xubnaha ka tirsan bulshadooda.

Dowladda Mareeykanku ma aysan ku laheyn dalka dubolamaasiyiin si joogta ah u fadhida. Si kastaba ha ahaatee safaaradda saraakiisha Mareeykanka ee Soomaaliya waa ay kordheen marka loo fiiriyo sanadihii hore, inkasta oo ay safaaraddu ay ahaayeen kuwo ku kooban meelo la xushay markii xaalada amaanku u saamaxday Wax qabadka dowlada Mareeykanka ee in la dhiiri galiyo xoriyada diinta waxa uu ku wajahnaa gacansiinta dadaalada loogu jiro in lagu soo dabaalo xasilooni, dib u soo celinta xukunka sharciga, iyo in loo doodo xoriyadda hadalka iyo kulanada.

Qeybta 1: Tirakoobka Diimaha

Dowladda Mareeykanku waxa ay ku qiyaastay tirada guud ee dadka 10.8 milyan (Qiyaastii Luulyo 2016). Sida laga soo xigtay Wasaaradda Diinta ee dowladda federaalka, in ka badan 99 boqolkiiba dadka Soomaalidu waa muslimiin Sunni ah. Dadka xubnaha ka ah diimaha kale marka la isu geeyo waa wax ka yar 1 boqolkiiba tirada dadka, waxaana ku jira bulsho yar oo masiixiyiin ah, Bulsho yar oo suufiyiin ah, iyo tiro aan la aqoon oo ah Musilimiinta Shiicada ah, Muhaajiriin iyo shaqaale ajnabi ah, oo sida badan ka yimid wadamada Bariga Afrika, waxa ay sida badan ka tirsan yihiin kooxo kale oo diimeed.

Qeybta 2aad. Xaalada Dowladda ee Ixtiraamka Xoriyadda Diinta.

Qaab Sharciyeedka

Dastuurka Federaalka ee ku meel gaarka ah (DFK) waxa uu siinayaa shaqsiyaadka xaqa ah in ay ku dhaqmaan diintooda, laakiin waxa uu mamnuucayaa faafinta diin kasta oo aan aheyn tan Islaamka. Waxa uu leeyahay dhamaan muwaadiniinta, iyada oo aan loo eegin diintooda, in ay ku leeyihiin xaquuq iyo waajibaad siman sharciga hortiisa, laakiin waxa uu ka dhigayaa in Islaamku uu yahay diinta dalka, waxaana uuna farayaa in shuruucdu waafaqsanaato mabaadiida shareecada. Lagama dhaafin dadka aan muslimiinta aheyn in lagu dabakho mabaadiida sharciga ee shareecada. DFK si cad uma mamnuucayso in Muslimiintu ay qaataan diimo kale.

Dastuurada maamul goboleedyada Jamhuuriyadda Somaliland ee waqooyi galbeed, iyo Puntland ee waqooyi bari, waxa ay ka dhigaan Islaamku in uu yahay diinta dalka, muslimiintana waxa ay ka mamnuucayaan in ay diin kale qaataan, waxa ay mamnuucayaan faafinta diin kasta oo aan ka aheyn tan islaamka , waxaa ayna ogolaanayaan in dhamaan sharuucda la waafajiyo mabaadiida guud ee shareecada.

Dastuurka Somaliland waxa uu dhigayaa “Qofkasta waa inuu yeeshaa xoriyadda waxa uu aaminsanyahay iyo in aan lagu qasbi karin in uu qaato caqiida kale. Shareecada Islaamku ma ogolaaneyso in qof muslim ah uu ka baxo caqiidadiisa” Dastuurka Puntland waxa uu mamnuucayaa sharci kasta ama dhaqan kasta oo burinaya Islaamka isaga oo mamnuucaya banaanbaxyada ka soo horjeedo Islaamka. Daastuurka iyo sharuucada kale ee Puntland ma qeexayaan waxa ay tahay burinta Islaamka.

Maamul goboleedyada kale, oo ay ku jiraan MKJ, MKKG, iyo MKG, waxa ay leeyihiin dastuuro sheegaya in Islaamku yahay diinta rasmiga ah. Dastuuradaasu waxa ay ogolyihiin dhamaan sharciyadu in ay waafaqsanaadaan mabaadiida guud ee shariicada. MKG iyo MKKG wali ma aanay qaadan sharciyo si toos ah u tilmaamaya xoriyada diinta.

Xeerka ciqaabta ee la qoray 1962 ayaa weli guud ahaan ka jira gobolada dalka oo dhan. Ma mamnuucayo in islaamka laga baxo oo la galo diin kale, laakiin waxa uu dambi ka dhigayaa aflagaadada iyo “sumcad ka diladda Islaamka”, kaas oo keeni kara ciqaab gaaraysa ilaa laba sano oo xarig ah.

DFK iyo dastuurka Puntland waxa ay sharuud uga dhigayaan in madaxweynuhu , oo ay san ku jirin dadka kale ee xafiisyada haya, in uu ahaado Muslim. Dastuurka Somaliland waxa uu waajib ka dhigayaa in madaxweynaha marka lagu daro, musharaxiinta madaxweyne ku xigeenka iyo wakiilada aqalku ay noqdaan Muslimiin.

Degaanada sida badan garsoorku waxa uu ku tiirsanyahay *xeer* (Dhaqanka iyo caado xeer noqotay), shareecada iyo sharciga ciqaabta. Bulsho kasta waxa ay si gaar ah u habeysaa una dhaqan galisaa ka hadalka diimaha, sida badanna isma waafaqsana.

Dastuurka Somaliland waxa uu mamnuucayaa in la sameeyo xisbiyo siyaasadeed oo ku saleysan koox diineed gaar ah, caqiido diineed, ama fasiraada mad-hab diineed, halka DFK iyo dastuurada la ansixiyay ee maamul goboleedyada kale eeysan ku jirin mamnuucidaasi.

Wasaaradda Arimaha Diinta (WAD) ayaa u leh awood sharciyeed in ay diiwaan galiso kooxaha diimeed. Tilmaamaha sida loo diiwaan galinayo iyo waxa looga baahan yahay waa mid aan is waafaqsaneyn. Wasaaradu malahan awood ay uga fuliso sharuudahaas meelo ka baxsan Muqdisho.

Somaliland ma lahan qaab loo diiwaan galiyo ururada diimeed ama shuruudo gaar ah oo lagu diiwaan galiyo kooxaha Muslimiinta ah. Dowladda Puntland ma lahan wax sharciyo ah oo nidaaminaya diiwaangalinta ama hab loo diiwaan galiyo kooxo diimeedyada. Maamul goboleedyada kale ma lahan hab lagu diiwaan galiyo ururada diimeed.

Gudaha Puntland, dugsiyada diinta iyo goobaha lagu cibaadeysto waa in ay ka helaan ogolaansho ay ku howlgalaan Wasaaradda Cadaaladda Iyo Arimaha Diinta. Gudaha Somaliland, dugsiyada diinta iyo goobaha lagu cibaadeysto waa in ay ka helaan ogolaansho ay ku howlgalaan Wasaaradda Diinta ee Somaliland. Sharciga Puntland iyo Somaliland midna ma caddeyn cawaaqibka ka dhalan karta hadii la howlgaliyo goobahaas ogolaansho la'aan. Maamul goboleedyada kale oo dhan waxa ay sharuud uga dhigayaan meelaha wax lagu caabudo iyo dugsiyada diineed in ay ruqsad ka heystaan masuuliyiinta maxaliga ah si ay u howlgalaan.

Wasaaradda Waxbarashada ee federaalku waxa ay amar ku heysataa in ay hebeeyso waxbarashada diimeed dalka oo dhan. Masuuliyiinta federaalka iyo goboladu waxa ay shuruud uga dhigayaan waxbarashada islaamka ee dugsiyada oo dhan, kuwa dadweynaha ama kuwa gaarka loo leeyahay, marka laga reebo kuwa ay howgaliyaan dadka aan muslimka aheyn. Dowlada federaalku waxa ay dib u eegid ku haysaa ayna qaadeeysaa talaabooyin si loo mideeyo manhajka qaranka, iyada oo ay qeyb ka tahay in la habeeyo waxbarashada islaamiga ah. Ardayda aan muslimiinta aheyn ee dhiganaya dugsiyada dadweynaha waxa ay codsan karaan in laga dhaafo waxbarashada islaamka, laakiin sida ay sheegeen masuuliyiinta federaalka iyo gobolada, ma jirin codsi noocaas ah.

Dalku waxa uu qeyb ka yahay heshiisyada caalamiga ah ee xuquuda siyaasadeed iyo tan madaniga ah.

Dhaqanka Dowladda

Dowladaha federaalka iyo goboladu waxa ay sii wadeen mamnuuciddii lagu soo rogay faafinta diimaha aan ka aheyn tan Islaamka, ma jirin warbixin sheegeysa dhaqangalinteeda. Sida laga soo xigtay saraakiil katirsan federaalka iyo dowlad goboleedyada, ma jirin kiisas dad lagu soo eedeeyay in ay ridoobeen , diin caay, ama magac dil islaamka.

Sida la soo wariyay xakuumadu si adag uma dhaqan galin sharuudaha diiwaan galinta kooxaha diineed ee furanaya dugsiyada caadiga ama kuwa lagu barto diinta. Kooxo badan oo diimeed isma aanay diiwaan galin, laakiin qaar ka mid ah

kooxaha diimeed ayaa sheegay in aanay dowladu ka qaadin wax talaabo ah oo ka soo horjeeda iyaga.

Dowladda Soomaliland ma aanay mamnuucin ururada diineed ee aan diiwaan gashaneyn kumana ay soo rogin ganaax lacageed wax urur diineed ah. Intii lagu jiray Oktoobar masuuliyiinta Somaliland waxa ay ogolaadeen in dib loo furo kaniisad kaatoolig ah gudaha hargeysa. Masuuliyiintu waxa ay sheegeen in ay xireen kaniisada mudo dhowr sano ah sababtoo ah khatarta ay masiixiyiintu ku wajahaan wadamada ay muslimiintu aad ugu badan yihiin.

Dowladda Puntland ma aanay mamnuucin mana ay saarin ganaax lacageed wax koox diineed ah.

4tii Oktoobar, wasiirka arimaha diinta iyo awqaafta ayaa yiri wasaaradu waxa ay rabtaa in ay “abuurto goob dadka aan muslimiinta aheyn iyo diimaha laga tiro badan yahay” ay wax ku caabudaan, laakiin xaaladda amaan ee hadda ayaa wiiqday dadaaladaas. Waxa uu intaa ku daray in wasaaradu ay sidoo kale ay ka hortagtay waxa uu ugu yeeray in ay ahaayeen saameynta Wahaabiyiinta oo ka timid qaar ka mid ah wadamada gacanka.

Tacadiyada ay geeysteen Ciidamada Ajaanibta ah iyo kuwa aan dowlad aheyn

Al-Shabaab waxa ay sii waday in ay si rabshadeysan ay ugu soo rogto sida ay iyadu u fasirto shareecada islaamka iyo ku dhaqankeeda dadka kale ee muslimiinta ah. Iska hor imaadyada hubaysan oo u dhaxeeya kooxda argagixisada ee Al Shabaab iyo dawladda dhexe iyo isbahaysiyadeeda ayaa sii socday. Al-Shabaab waxa ay sii waday gacant ku heeynta qaar ka mid ah magaaloyinka iyo meelaha miyiga ah, kuwaas oo ay dib isaga soo abaabuleen si ay u weeraraan meelaha magaaloyinka ah iyaga oo isticmaalaya xeelado badan oo kala duwan. Kooxdu waxa ay dib u qabsadeen tuulooyin ay ku jiraan Tiyegloow, Ceel-Alif, iyo Halgan, kadib markii ciidamada Itoobiya ay ka baxeen degaano ka tirsan koofurgalbeed iyo bartamaha Soomaaliya ah.

Xoogagga Al-Shabaab waxa ay bartilmaameedsadeen oo ay dileen saraakiisha dowlada federaalka iyo kuwa xulufada la ah, iyaga oo ku sheegay in aysan muslim aheyn ama ay ridoobeen. 27kii Luulyo, maleeshiyaadka al-Shabaab ayaa bartilmaameedsaday saldhig ay AMISOM ku lahaayeen Muqdisho, iyaga oo dilay ugu yaraan 13 qof, oo sagaal ka mid ah ay ahaayeen shaqaalaha amaanka ee QM. Afhayeenka Al-Shabaab Cabdulcasiis Abu Muscab ayaa yiri in kooxdu ay u

weerartay saldhiga si ay tusaale ugu noqoto ciidamada shisheeye ee haysta dalkooda muslimka ah. Al-Shabaab waxa ay sii waday ololoheeda ay ku tilmaameeyso ciidamada nabad ilaalinta ee AMISOM ay yihiin”masiixiyiin” u dan leh in ay qabsadaan oo ay heystaan dalka. Intii lagu jiray Janaayo al-Shabaab waxa ay sheegteen weerarkii lagu qaaday saldhiga Ceel Cade, kaas oo in kabadan 140 ka tirsan ciidamada Keenya oo badidoodu ay ahaayeen Masiixiyiin ka hoos shaqeeynayay AMISOM ay ku dhinteen. Kuwa weerarka geestay waxa ay sheegeen in “weerarku [uu ahaa] fariin ku socota dowlada Keenya in... qabsashada dhulalka muslimta ... ee saliibiyiinta Keenya aanu ahaan doonin mid aan la heyn cawaaqib xun”.

Al-Shabaab waxa ay sii waday in ay ku hanjabaan in ay dilayaan qof kasta oo lagu tuhmo inuu galay Masiixiyada. Meelaha ay gacanta ku haayeen, al-Shabaab waxa ay sii waday in ay mamnuucdo shineemooyinka, telefihinada, muusikada, internetka, iyo in la daawado tartanada ciyaaraha. Waxa ay mamnuucday gadida Jaadka (maandooriye caan ah), cabida sigaarka iyo hab dhaqanada ay u aragto in aysan islaam aheyn, sida xiirashada garka. Waxa kale oo ay dhaqan galisay shuruudaha adage ee in haweenku ay qaataan xijaab buuxa.

Al Shabaab waxa ay sii waday in ay qashqashaado ururadda samafal oo cilmaaniyiinta ah iyo kuwo caqiido ku saleeyan, iyadoo oo u hanjabay nolosha shaqaalahooda kuna eedeynaya in ay raadinayaan in ay Soomaalida galiyaan Masiixiyada. Sarkaal sare oo ka tirsan Kaniisada Kaatookiga, oo gacan ka geestay in dib loo furo Kaniisada Hargeeysa bishii Oktoobar ayaa yiri “Ma jiro dariiq ay ku heli karaan in ay joogaan Muqdisho.... dhamaan shaqooyin diimeed waxaa loo qabtaa si sir ah.

Cabsi laga qabo aargoosad ka yimaada Alshabaab darteed ayaa sida badan ka hor istaagta kooxo diimeedyada in ay si xor ah u howlgalaan. Al-Shabaab waxaa la soo sheegay in ay ku hanjabeen xiritaanka masaajido ku yaala meelaha aya gacanta ku hayaan hadii casharadda laga bixiyo masaajidadu aysan waafaqsaneeyn qaabka kooxdu u fasirto islaamka.

Meelaha ay gacanta ku heeyso, al-Shabaab waxa ay sii waday in ay dugsiyada waajib uga dhigto in ay baraan qaabka jihaadka mintidnimada ah iyadoo ku adkeeynaya in ardaydu ay weerar ku qaadaan kuwa ay u aragto gaalada, oo ay ku jiraan wadamada gobolka, dowlada federaalka iyo AMISOM.

Qaar ka mid ah kuwa qalbiga ka raacsan al-shabaab, gaar ahaan meelaha ay ku xooganyihiin sida Baraawe, Shabeelada Hoose, waxaa la soo wariyay in ay u arkaan kooxda in ay ilaalinayaan Islaamka.

Ahlu Sunna Wal Jamaaca, oo ah maleeshiyo goboleed ka kooban suufiyiinta ayaa ka soo horjeestay turjumaada adage ee islaamka oo ay faafiyaan kooxaha sida al-Shabaab, waxa ay gacanta ku hayaan Dhuusamareeb, magaalo yar oo ku taal bartamaha Soomaaliya, sanadihii hore dadka degan waxa ay raaceen dalabkii kooxda ee ahaa in ay raacaan fasiraadooda Islaamka; si kasta ha ahaatee, lama soo sheegin warbixino noocaas ah intuu socday sanadku.

26kii Oktoobar, 50 dagaal yahano oo ISIS ah ayaa la wareegay gacan ku heeynta Qandala, magaalo xeebeed yar oo ku taala Puntlan, dad badan oo degaanka ahna weey ka qaxeen. Dagaalyahanadu waxa ay ka taageen calanka ISIS waxa ayna uga dhawaaqeen shareecada; lama soo sheegin wax dhimasho iyo dhaawac ah. Ciidamada Amaanka ee Puntland ayaa ka saaray dagaal yahanadii ISIS horaantii Diseember.

Qeybta 3aad. Xaaladda Ixtiraamka Bulsho ee Xoriyadda Diimaha

Waxaa la soo wariyay sii socoshada cadaadis bulsho oo xoogan oo ah in laguu dhaqmo caadadda suniyiinta Islaamka.

In laga baxo Islaamka oo la galo diin kale waxa ay sii aheyd mid aan bulshadu aqabali karin, shaqsiyaadka lagu tuhmo in ay ka baxeen diinta iyo qoysaskooda wax la soo sheegay in ay muteeysteen qashqashaad uga imaaneesay xubnaha bulshadooyinkooda maxaliga ah.

Masiixiyiinta iyo xubnaha kooxaha kale ee diineed ee aan islaamka aheyn waxaa la soo sheegay in aysan awood u leheyn in ay si furan ugu dhaqmaan diintooda iyaga oo ka baqayay qashqashaad sida badan wadanka oo dhan. Bulshada masiixiyiinta ah ee yar waxa ay sii wadeen in aysan is muujin marka ay timaado caqiidadooda diineed iyo ku dhaqankeeda. Kooxaha kale ee aan Islaamka aheyn waxa ay u muuqatay in ay ka fogaadaan in ay si furan ugu dhaqmaan diintooda.

Waxaa Hargeeysa ka jiray hal Kaniisad Kaatoolig ah. Sarkaal sare oo ka tirsan Kaniisada Kaatooliga ayaa sheegay in wax ka yar 10 qof ay ka soo qeyb galaan kulanadooda duco, laakiin waxa uu yiri joogitaanka kaniisadu waa mid muhiim ah. Ma jirin goobo dadweyne oo ay wax ku caabudaan dadka aan Muslimka aheyn qeybaha kale ee dalka.

Gudaha Somaliland, haween badan ayaa xirnayay xijaab dhameystiran, dukaano ka yar intii hore ayaa ciyaara muusikada, waxaana kordhay dhismaha masaajid yada, sida uu soo sheegay qof u kuur gala oo jooga Hargeeysa. Qofka u kuur gala waxa uu sheegay in uu jiray cadaadis in loo noolaado sidii muslim “dhab” ah si looga jawaabo dareen ah in nolosha reer galbeedku ay si sii kordheeyso halis ugu noqoneeyso Muslimiinta.

Dugsiyada gaarka ah ayaa ah ilaha waxbarasho ee ugu horeeya. Intooda badan waxaa laga bixiyay daruusta diinta Islaamka. Dugsiyada diinta ee laga soo maaligaliyay dibadda oo ku baahsan dalka waxa ay bixiyaan waxbarasho asaasi ah oo jaban, qaar badan oo ka mid ah waxa ay qaateen aydiyoolajiyada Salafiyiinta, gaar ahaan meelaha ay Al Shabaab gacanta ku hayeen.

Qeybta 4aad. Siyaasada Dowlada Mareeykanka

Dawladda Mareykanku safaarad joogto ah kuma laheny gudaha waddanka. Si kastaba ha ahaatee Safarada saraakiisha dowlada Mareeykanka ee wadanku waa sii korortay intii lagu jiray sanadka, inkasta oo safaradu ay ahaayeen kuwo ku kooban meelo la xushay iyo kaliya marka ay xaalada amaanku ay saamaxdo. Saraakiisha safaaradu waxa ay la kulmeen saraakiisha dowlada iyo hogaamiyayaasha diimaha si ay ugu doodaan dhiiri galinta dulqaad diimeed. Dadaalka dawladda Mareykanka ee in la dhiiri galiyo xoriyadda diintu waxa uu ku jiheysanyahay in la taageero dadaalada dowlada hadda jirta ee ah in la helo degenaan, dib loo soo celiyo ku dhaqanka sharciga, iyo in loo doodo xoriyadda hadalka iyo isu imaatinka.